

הוא תבלין לתוך הקערה או לתוך התמחוי שנתן לתוכן תבשיל שהתבשל בקדרה או אילפס, שהרי הן 'כלי שני' וכלי שני אינו מבשל. **רבי יהודה אומר: לכל הכלים הוא נותן תבלין,** ואפילו לכלי ראשון, **חזין מדבר שיש בו חמין וציר של דגים מלוחים,** שחריפות החומץ והציר מסייעים למים הרותחים לבשל את התבלין⁴³:

דיני מוקצה בשבת

משנה ו

אין נותנין בשבת פלי תחת הנר הדולק כדי לקבל בו את השמן הנוטף מן הנר, מפני שהשמן "מוקצה" הוא (שהרי הוקצה לנר), וכשנוטף לתוך הכלי גם הכלי נאסר בטלטול, ואסור לבטל בשבת כלי מהיכנו לפי שהוא כבונה את הכלי במקומו, **ואם נתנו מבעוד יום - מותר. ואין נאותין מִפְּנֵוּ -** מן השמן הנוטף מן הנר בשבת, **לפי שאינו מן המוכן** שהוקצה להדלקת נר שבת⁴⁴.

ר' עובדיה מברטנורא פושרין: או לתוך הכוס. ואע"פ שהוא כלי שני דוקא להפשירן מותר, אבל מועטים כדי שיוחמו לא, דסבירא ליה להאי תנא דכלי שני מבשל. ולקמן תנינן אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע דכלי שני אינו מבשל. והלכה דכלי שני אינו מבשל: שהעבירן. מן האור: מרותחין. בין השמשות: לא יתן לתוכן תבלין. משתחשך, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל: תמחוי. כמין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכו ומשם מערה לקערות: לכל הוא נותן. אפילו לכלי ראשון: חזין מדבר שיש בו חמין או ציר. הנוטף ממליחת דגים שהם מבשלין התבלין, ואין הלכה כר". ודוקא תבלין הוא דאסור ליתן בכלי ראשון אפילו

לאחר שהעבירו מן האור, אבל מלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה, אלא ע"ג האור בלבד, לפיכך מותר לתת מלח אפילו בכ"ר לאחר שהעבירו מן האור: ו אין נותנין. בשבת: כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. המטפף, משום דשמן מוקצה הוא ואסור לבטל כלי מהיכנו, כלומר להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם, דהוה ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה, וכלי זה משיפול בו השמן מוקצה הוא ואסור לטלטלו: אין נאותין. אין נהנין מן השמן המטפף מן

ביאורים והרחבות

דבר שאין מתכוון אסור. אמר רב: לא שנו אלא להפשיר, אבל לצרף אסור. ושמואל אמר: אפילו לצרף נמי מותר. לצרף לכתחילה מי שרי? אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב: לא שנו (שמותר להוסיף מים) אלא שיעור להפשיר, אבל שיעור לצרף - אסור, ושמואל אמר אפילו שיעור לצרף מותר (דלשמואל דבר שאין מתכוון מותר).

43. בגמרא (מב, ב) שואלין, האם רבי יהודה חולק על הרישא ולקולא, שברישא נאסר לשים תבלין לכל סוג של קדרה ורותח, ורבי יהודה מתיר לתת לכל קדרה, חוץ מקדרה שיש בה חומץ או ציר, או שמא רבי יהודה חולק על הסיפא ולחומרא, שחכמים אומרים שמותר לתת הכל לתוך קערה או לתוך התמחוי, ורבי יהודה מחמיר, שלתוך חומץ או ציר אין לתת תבלין. וביארו שרבי יהודה חולק על הרישא ומיקל, כדגרסינן בברייתא: רבי יהודה אומר: לכל אילפסין הוא נותן, לכל הקדירות רותחות הוא נותן, חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר.

44. בגמרא (מד, א) למדין מברייתא: תנו רבנן: מותר השמן שבנר ושבקערה - אסור להסתפק ממנו, ורבי שמעון מתיר.

מְטַלְטְלִין בשבת **נֵר** של חרס **חֲדָשׁ** שעדיין לא הדליקו בו, הואיל והוא ראוי לשימוש היתר, **אֲבָל לֹא נֵר יִשָּׁן** שכבר הדליקו בו, לפי שהוא מוקצה מחמת מיאוס.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל הַנְּרוֹת מְטַלְטְלִין בשבת **חוּץ מִן הַנֵּר הַדּוֹלֵק בְּשֶׁבֶת** בשעה שהוא דולק, שמה יכבנו, או מפני שהנר נעשה בסיס לדבר האסור (לשלהבת)⁴⁵.

נוֹתְנִין כְּלֵי תַחַת הַנֵּר בשבת **לְקַבֵּל** בו **נְצוּצוֹת** של השלהבת, כדי למנוע שרפה, ואין בזה משום ביטול כלי מהיכנו, לפי שאין בניצוצות ממש. **וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ** - לתוך הכלי **מִים**, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה** - שמקרב על ידי כך את כיבוי הניצוצות הנופלים לתוכו:

פרק רביעי

דיני הטמנה בערב שבת

משנה א

קדרה שהורידה מן האש בערב שבת, ורוצים להטמינה כדי לשמור את חומה, **בְּמָה טוֹמְנִין** אותה

ואפילו מערב שבת, דגורין ערב שבת אטו שבת, ובשבת אי הוה עביד כי האי גוונא הוי מכבה וחייב, הילכך בערב שבת אסור: **ד א במה טומנין**. הבא לסלק קדרה מעל גבי כירה בע"ש ולטמנה בדבר אחר, ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל, איזהו

ביאורים והרחבות

45. בגמרא (מו, ב) למדין, שלדעת רבי שמעון רק נר דולק אסור לטלטל, ואם כבה מותר. ואף על פי שסובר רבי שמעון דבר שאינו מתכוון מותר, דתניא: רבי שמעון אומר: גורר אדם כסא מטה וספסל, ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ, ולפי זה לכאורה יהיה מותר לטלטל גם נר דולק ואין לחשוש שמא יכבה, שהרי זה אינו מתכוון לכבות, בכל זאת אסור רבי שמעון לטלטל נר הדולק, שאין טעם האיסור משום חשש כיבוי אלא משום מוקצה, שהנר והשמן נעשים בסיס לשלהבת הדולקת, והרי הם "בסיס לדבר האסור" (ואעפ"כ כתב הרמב"ם בפיה"מ, וכן רע"ב, שהטעם לר"ש הוא גזרה שמא יכבה - ראה תפא"י "יכין").

עוד למדין בגמרא (מד, א) מהתוספתא, תנו רבנן: מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת. רבי שמעון אומר: חוץ מן הנר הדולק בשבת. כבתה - מותר לטלטלה. אבל כוס וקערה ועשית - לא

ר' עובדיה מברטנורא הנר בשבת, לפי שאינו מן המוכן שכבר הוקצה להדלקה: מטלטלין נר חדש. שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה: אבל לא ישן. דמוקצה מחמת מיאוס הוא: חוץ מן הנר הדולק. בעוד שהוא דולק אסור, גזירה שמא יכבה ולית ליה לר"ש מוקצה מחמת מיאוס, ולא מוקצה מחמת איסור. ואין הלכה כר"ש שמתיר לטלטל כל הנרות חוץ מן הנר הדולק, שנר שהדליקוהו ללילי שבת אע"פ שכבה אסור לטלטלו כל אותו שבת, דמגו דאיתקצאי לביני השמשות אתקצאי לכולי יומא, אבל בשאר נרות הלכה כמותו שאין מוקצה לשבת אלא מוקצה מחמת חסרון כיס דמורה ביה ר"ש: **נותנים כלי תחת הנר**. בשבת לקבל ניצוצות של שלהבת הנוטפת מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיו דניצוצות אין בהם ממש ואין הכלי מבוטל מהיכנו בהכי: **ולא יתן לתוכו מים**.

וּבְמָה אֵין טוֹמְנִין?⁴⁶

אֵין טוֹמְנִין לֹא בְנֶפֶת - פסולת של זיתים ושומשמן, וְלֹא בְזָבֵל של בהמות, וְלֹא בְמִלְחָה, וְלֹא בְסִיד, וְלֹא בְחֹזֵל, בֵּין שהדברים הללו לְחִים בֵּין שהם יְבֵשִׁים שכל אלו מוסיפים הבל.

וכן אין לטמון לֹא בְתַבָּן - קני שיבולים, וְלֹא בְזָגִים - קליפות הענבים, וְלֹא בְמוֹכִין - דברים רכים כבגדים בלויים, וְלֹא בְעֵשְׂבִים, בְּזִמְן שֶׁהוּא לְחִין שאז הם מוסיפים הבל⁴⁷, אֲבָל טוֹמְנִין בְּהוּן - בתבן ובזגין ובמוכין ובעשבים בְּשֶׁהוּא יְבֵשִׁים שאז אינם מוסיפים הבל כלל.

טוֹמְנִין בְּכֶסֶת וּבְפִירוֹת, וּבְכַנְפֵי - נוצות של יוֹנָה, וּבְנִסְוֹרֵת שֶׁל חֲרָשִׁים - שבבים שנופלים כשמנסרים את העץ, וּבְנִעֹרֵת - קסמין שֶׁל פֶּשֶׁתָן דְקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר לטמון בְּדָקָה - בנעורת פשתן דקה, מפני שמוסיפה הבל, וּמִתִּיר בְּגֹסָה:

ר' עובדיה מברטנורא

דבר המוסיף ואסור: לֹא בגפת. פסולת של זיתים ושומשמן, כשהוא כנוס יחד חם מאד: לחים. יש בהן הבל הרבה יותר מיבשין: זגין. קליפי הענבים. חרצנים, גרעיני הענבים: מוכין. כל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים: בזמן שהוּן לחין. אכולה קאי אתבן חזין ומוכין ועשבים. ולחין שאמרו לחין מחמת עצמן לא לחין מחמת משקין שנפלו עליהן לאחר שיבשו, ומוכין לחין מחמת עצמן משכחת לה, כגון בצמר הסמוך לאליה או בצמר שבין ירכות הבהמה: נסורת. פסולת שמנסרין הנגרים מן העץ כשמגוררים אותו במגירה: נעורת. דק דק שמנערין מן הפשתן כשמנפצין

אותו: ר"י אוסר בדקה. בנעורת של פשתן דקה, אבל בנסורת מודה דשרי בין דקה בין גסה. ואין הלכה כרבי יהודה. ומה שאסרו להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, גזירה שמא יטמין ברמץ ויבא לחתות בגחלים משתחשך. ואסרו להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל ואע"פ שאינו מבשל, גזרה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתחנה באור בשבת. ובין השמשות מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל כדאמרין בס"פ במה מדליקין. דליכא למגור שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתחנה, דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן. ורמב"ם פירש בסתם קדרות בין השמשות

ביאורים והרחבות

יזיזם ממקומם. ורבי אליעזר ברבי שמעון אומר: מסתפק (משתמש) מן הנר הכבה, ומן השמן המטפסף, ואפילו בשעה שהנר דולק. אמר אביי: רבי אליעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוח בחדא ופליג עליה בחדא: סבר לה כאבוח בחדא - דלית ליה מוקצה, ופליג עליה בחדא, דאילו אבוח סבר כבה אין (מותר להשתמש במותר השמן שבנר), לא כבה לא. ואיהו סבר אף על גב דלא כבה (מותר להשתמש במותר השמן שבנר). את שיטת רבי שמעון מסביר רבי יוחנן (מה, א): אין מוקצה לרבי שמעון, אלא כעין שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצוותו - הוקצה לאיסורו.

46. פירוש: הבא לסלק קדרה מעל גבי כירה בערב שבת ולטמנה בדבר אחר, אסרו חכמים להטמין בדבר המוסיף הבל (חום), גזירה שמא יבוא להטמין ברמץ ויחתה בגחלים. אולם מותר להטמין בערב שבת בדבר המעמיד הבל. משנתנו מפרטת איזהו דבר המוסיף הבל ואסור.

47. בגמרא (מט, א) שואלין: האם מדובר דווקא בלחין מחמת עצמן, דהיינו שהרטיבות היתה בהם מתחילת בריאתם, או אפילו לחים מחמת דבר אחר, כגון שנשפכו עליהם נוזלים? ולא נפשטה השאלה.

ר' עובדיה מברטנורא

רותחות הן, פירוש שאין הדעת סובלתו, מפני שבוש הנוסחאות וגרסאות מהופכות שמצא בגמרא שלפניו בפרק במה מדליקין, שהוא היה גורם מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא יטמין ברמץ, ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבע"י גזירה שמא ירתיח, ואין הגרסות כן, אלא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא ירתיח, ואין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ: **ב שלחין**. עורות. תרגום והפשיט, וישלח: ומטלטלין אותן. בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן, דחזו למזג עליהו, כלומר להשען עליהם: ואין מטלטלין אותן. דמוקצות הן לטוות ולארוג, ואף על פי שטמן בהן לפי שעה לא הפקירן לגמרי כשלא יחדן להטמנה, אבל יחדן להטמנה

משנה ב

טוֹמְנִין בְּשִׁלְחִין - עורות של בהמה שאינם מוסיפים הבל, וּמְטַלְטְלִין אוֹתָן בשבת, הואיל וראויים לשבת עליהם⁴⁸. טומנים בְּגִזֵי צֶמֶר וְאֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן כיוון שמייוחדות הן לטווייה ולאריגה, והרי הן מוקצה⁴⁹.

כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה אם טמן בגיזי צמר, האסורות בטלטול, כיצד מוציא מהן את הקדרה? **נוטיל אֶת הַכֶּסֶף** שעל פי הקדרה וְהֵן נּוֹפְלוֹת כִּי טלטול כזה נקרא טלטול מן הצד, ומותר.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: קפה של גיזי צמר שטמן בה את הקדרה - **מטה על צדה ונוטיל** מהתבשיל שבקדרה, אבל לא יטול את הקדרה מתוך הקופה **שְׁמָא יטול** את הקדרה וְאֵינוּ יִכּוֹל לְהַחֲזִיר אותה, שאם יטלנה שמא יפלו גיזי הצמר למקום הקדרה ויבוא לטלטל את הגיזין. וְחֻכְמֵיהֶם **אומרים: נוטיל** את הקדרה מתוך הקופה וּמְחֲזִיר ואין חוששים שמא תתקלקל הגומא שבה היתה הקדרה, ויבוא לטלטל את הגיזין.

לא כשהו את התבשיל שבקדרה מִבְּעוֹד יוֹם -

מטלטלים: **כיצד יעשה**. זה שטמן בהם כיצד יטול קדרתו, הואיל ואסור לטלטלן והרי היא טמונה כולה בהן: **נוטיל**. כסוי של קדרה שיש תורת כלי עליו, ואע"פ שהן עליו לא איכפת לן דלא נעשה בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות את הקדרה: **רבי אלעזר בן עזריה אומר קופה מטה על צדה ונוטיל**. כשבא ליטלה מטה את הקופה על צדה, שמא יטול את הקדרה ויפלו הגיזין שמכאן ומכאן לתוך הגומא שיש בה הקדרה ואם יצטרך לחזור ולהטמינה לא יוכל לטלטל הגיזין לכאן ולכאן ולעשות גומא ולהחזירה לתוכה: וְחֻכְמָא **נוטיל**. את הקדרה ואם לא נפלו הגיזין שמכאן ומכאן ולא נתקלקלה הגומא מחזיר הקדרה למקומה, ולא אסרינן ליה ליטול את הקדרה לכתחלה גזירה שמא

ביאורים והרחבות

48. בגמרא (מט, א) שואלין: באיזה סוג של שלחין משנתנו מדברת שמותר לטלטלם, שלחין של בעל הבית תנו, אבל של אומן, כיוון דקפיד עלייהו (שלא יתקלקלו) לא מטלטלינן להו, או דילמא של אומן תנו וכל שכן של בעל הבית? ומסקנת הגמרא שדבר זה שנוי במחלוקת נתאים.

49. בגמרא למדין בשם רבא: לא שנו אלא שלא ייחדן להטמנה, אבל ייחדן להטמנה מטלטלין אותן (משום שבכך גילה דעתו שרצונו להשתמש בהם בשבת).